

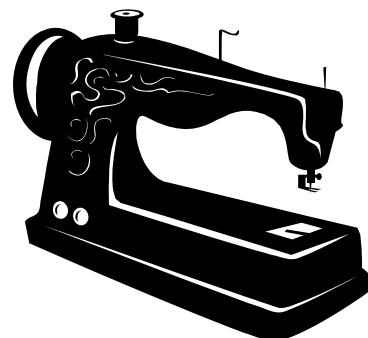
SKRÄDDAR-BRITA IN MEMORIAM

En sann kulturhistoria

En januaridag 1925 då Oskar var fem år, förlorade han sin bästa vän. Den händelsen blev i hans lilla värld både skrämmande och ofattbar. Föremålet för den ömsesidiga vänskapen hade under några år varit den åttioåriga Skräddar-Brita.

Men så kom den för Oskar så oförklarliga döden och tog hem henne till sitt rike. Skräddar-Brita tillhörde inte släkten eller familjen, men hon hade ändå stått honom så nära att minnet av henne följde honom under hela vuxenlivet.

Under Oskars fem första barnår bodde Brita i kök och kammare på övre våningen i hans hem. Varje dag hade han fått gå upp till henne en stund för att leka. Nöjet bestod ofta i att han fick leka med hennes gamla uttjänade Singer symaskin.

Inte förrän Oskar blivit lite äldre fick han veta hur hon hade levt sitt liv. Då och senare fick han klart för sig vilken stark kvinna Brita hade varit. Skräddar-Brita, som hon alltid kallades, var född 1844 och gifte sig 1863 med den ambulerande byskräddaren Petter. Som byskräddare var hans arbetsområde i byarna som låg på gångavstånd från hembyn Mon.

Skräddar-Petter sydde allt från kostymer till storvästar åt bönder och drängar och kjolar och understubbar åt bondmororna och deras pigor. Det liv de tillsammans startade, kantades av många svårigheter och prövningar som kunde knäcka den starkaste. Brita födde sex barn, fyra flickor och två pojkar, och de kom tätt med bara något års mellanrum.

Mitt i den perioden kom de svåra nödåren 1867-1870, och i spåren följde tuberkulos och andra farsoter. Det var i stort sett brist på allt och barnen föddes svaga och bräckliga. De fyra flickebarnen kom

först till världen, och alla dog under de första levnadsåren. 1873 födde Brita sitt sjätte barn som blev pojken nummer två i familjen.

Nu hoppades de att de värsta prövningarna skulle vara över, för nu fanns det åter mat i landet och svälten kunde hållas på avstånd, men då kom en ny motgång. På våren 1875 insjuknade Petter och tynade bort i svåra plågor inom loppet av tre månader. Skräddar-Petter drabbades och dog i kräfta, den sjukdom som numera kallas Cancer.

Försörjaren var borta. Brita står nu ensam med de två pojkarna på två och fyra år. Som för så många andra den här tiden i en liknande situation, slogs Skräddar-Britas liv helt i spillror. Det fanns ingen hjälp att få, och hon måste helt lita på sina egna möjligheter att försörja sig och barnen.

Som den kraftfulla kvinna Brita var, övertog hon Petters roll som ambulerande byskräddare så gott det nu gick med två små barn i följe. Hon hade kunskapen, men skulle hon klara det praktiskt?

Sömnaden hon fick i hembyn kunde hon till stor del naturligtvis göra hemma, men hur skulle hon klara uppgiften utombys? Kunde hon, eller rättare, fick hon ta barnen med sig till den gård som kallat på henne?

Jo, den saken ordnade sig, och hon fick ta dem med sig även om det skedde med stort besvär.

Det fanns en inneboende empati hos de flesta på den tiden, även om en och annan även då helt saknade den. Det fick hon också noggsamt uppleva. När sommaren kom tog hon barnens lilla pinnskrinda till hjälp. Den hade plats för tvååringen, syskrinet och det tunga strykjärnet. Fyraåringen fick gå till fots och bitvis sitta på Britas axlar.

När vintern kom fick hon använda kälken. På den kunde hon lasta både barnen och arbetsredskapen när hon skulle iväg på uppdrag. Ibland hände det att vägen var flera kilometer att gå morgon och kväll.

Det blev oerhört slitsamt under några år medan barnen var små. Men hon kämpade tappert igenom deras barnaår.

När den obligatoriska skolgången tog vid blev det genast en lättnad. Då fick barnen lära sig självständighet och klara en hel del på egen hand.

Arbetslönen var liten, och oftast bara två kronor för en lång arbetsdag. Det var inte mycket för en hel familj att leva på.

(Av den ringa förtjänsten måste hon exempelvis betala 1:50 för ett kilo smör, och behövde hon köpa ett nytt klänningstyg kostade det 10 kronor, alltså fem dagspenningar).

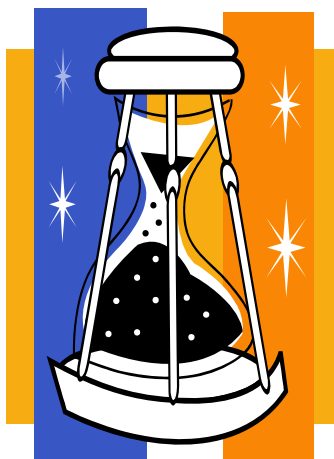
Skräddar-Brita berättade för Oskars föräldrar, att hon på en del gårdar, om barnen var i följe, fick nöja sig med maten för dagen åt sig och barnen, och kanske ett par extra brödkakor med sig hem på kvällen. Det var bara att niga, tacka och ta emot då nöden har sin egen lag.

I den här miljön växte de båda pojkarna upp, men med det egenansvar som omständigheterna alltid krävde av dem, fick de aldrig uppleva en helt normal barn- och ungdomstid. Deras framtid var osäker, och 1895 följde båda med på den stora emigrantvägen över till Amerika för att aldrig återvända.

Amerikabreven kom med jämna mellanrum de första åren. De berättade alltid om skiftande med- och motgångar. Trots denna variation kom 1905 den största gåva som någonsin blivit skänkt till en innevånare i den lilla byn Mon. Sönerna skickade nämligen hem en Singer symaskin till Mor Brita. Den blev bygdens första symaskin och förvånade alla. Hade sönerna blivit miljonärer trots det ibland oroande innehållet i breven?

Frågan förblev obesvarad, men faktum var, att sedan symaskinen kom till Mon, blev amerikabreven allt sällsyntare och upphörde i sinom tid helt. Symaskinen förändrade naturligtvis också livet för Brita. Nu kunde kunderna komma hem till henne i stället för tvärt om.

En del var emellertid till en början mycket skeptiska till den märkvärdiga amerikamaskinen. Maskinsömmarna skulle aldrig kunna hålla, hette det, och det fick inte ske då tyget var så dyrt. Det hände också, efter vad hon själv berättat, att det fanns kunder som förbjöd henne att sy med maskin på finare söndagsklänningar. Då skulle de sys för hand och inget annat.

De sista tio åren av sitt liv bodde Skräddar-Brita således i samma hus som Oskar. När sanden i hennes timglas runnit ner för sista gången, upplevde Oskar verklig sorg och saknad efter sin förlorade vän och kompis. Han förstod inte då sammanhanget med liv och död, och kunde inte heller förstå varför han nu inte dagligen fick gå upp till henne en stund och leka med den gamla Singermaskinen. Nu fick han inte ens gå dit.

Brita lämnade sitt jordiska utan kända anförvanter, eftersom kontakten med sönerna sedan många år var bruten. Ingen visste ens om någon av dem fortfarande fanns i livet och nu skulle hon förberedas för sin sista jordafärd. Ingen var då närmare till för detta uppdrag än Oskars föräldrar eftersom hon bodde i huset.

Salen stod oeldad och oanvänd och var väl lämpad för detta tillfälle. Bysnickaren kom dit redan nästa dag med den svarta kimröksbemålade kistan. Trappan upp till vindsrummen var brant och smal. Det var inte så lätt att bära upp kistan till övre våningen annat än på högkant. Jo, möjligen upp när den var tom, men absolut inte ner igen. Problemet löstes genom att ställa kistan inne i salen på två stolar. Där skulle den i alla fall slutligen komma att stå några dagar.

Det här var början till det som nu närmast skulle äga rum under stor vördnad och med nästan viskande samtal. Oskar var med som åskådare hela tiden, men eftersom tystnaden var så kompakt, vågade han inte ställa några frågor.

När kistan kommit på plats inne i salen gick Oskars mor strax efteråt upp på vindskammaren för att klä Brita i den vita resdräkten, men dit fick han inte följa med. I den uppgiften ville hon vara ensam.

En stund senare gick far också upp, och inte heller då fick Oskar följa med, utan ensam stanna kvar med alla sina obesvarade varför?

Strax efteråt kom de ner igen, och nu bar far Brita i famnen så varligt som om hon ännu levde. Lika varligt och ömt lade han ner henne på bädden i kistan.

Andaktsfullt och under tystnad, kammades Britas silvervita hår, som vackert fick draperas de fårade kinderna, och varje veck på den vita dräkten rätades ut. I ett hörn i kammaren stod en piedestal med en Asparagus med långa hängande barriga grenar. Två av de längsta kvistarna som hade de grönaste och friskaste barren lade mor i kors under psalmboken på Britas bröst med kvistarnas toppar mellan hennes fingrar. Först nu var hon färdigklädd och rustad för den sista resan.

Under veckan som nu följde före begravningsdagen, stod Skräddar-Brita på lit de parade i salen. Hela denna ceremoni var så vanlig och naturlig i en tid då de flesta fick sluta sina dagar i hemmet. Döden var en närgången gäst och betraktades som en naturlig del av livet. Ljusen i hemmets trearmade ljusstake tändes som symbol för treenigheten och ställdes vid sidan av Britas huvudgärd. Nu var tiden inne för Oskars alla frågor. Alla besvarades så gott det nu gick och anpassades till femåringens fattningsförmåga och mognad.

De närmaste dagarna kom byborna för att ta ett sista farväl. Det var de som inte kunde närvara vid hennes jordfästning veckan senare. Oskar gick också dagligen in i salen och tittade ner i kistan för att se om hon fortfarande sov. Han gick gärna in ensam och utan rädsla, då han innerst inne hoppades på att hon skulle vakna upp igen och följa honom upp till vindskammaren och leken med symaskinen. Varje dag

hände något nytt i hans unga liv, och mer skulle ske innan tidens sedvänja var fullbordad.

Skräddar-Britas begravningsdag skedde första fredagen i februari månad 1925. Dagen var bitande kall och tidigt på morgonen strödde Oskars far hackat granris mellan farstubron och grindstol-parna vid vägen. Den sedvänjan ville han hålla fast vid innan kistan skulle bäras ut och lämna gården.

Ett par timmar senare kom åkslädarna med folket som skulle följa med till kyrkan, och kusken som körde liksläden. Det ångade från hästarnas näsborrar i kylan,

och en smal månskära syntes fortfarande i väster på himlakupan. På varje selbåge satt vid detta tillfälle en dämpad bjällerkrans, som inte fick klinga fritt och ljudligt förrän under hemfärden efter begravningen.

Så fort hela begravningsföljet kommit på plats, samlades alla i salen runt kistan och den sista rituella handlingen skulle genomföras. Den avlidna skulle först "läsas ut". I de flesta fall var prästen närvarande, men det hände att han var förhindrad. Då hade den som var konfirmerad och hade mottagit nattvarden rätt att utföra handlingen. Oskars far tillhörde de berättigade och var inte främmande för uppgiften.

I psalmboken fanns ett särskilt ritual avsett för detta tillfälle. Han läste den angivna texten från Psalt.103:10-18 *...En människas dagar äro såsom gräset, hon blomstrar såsom ett blomster på marken...*

Efter textläsning och bön skulle färdepsalmen 273 v. 5,6 sjungas även som så ofta utan musik: *...När kroppen blir i döden kall, och ögat läggs tillsammans, mig tag från sorg och oro all, till evig ro och gamman...*

Oskars femåriga hjärna arbetade febrilt kring allt det ovanliga som hände denna förmiddag. De fladdrande ljusen i vinddraget, de allvar-

liga ansiktena, de mörka kläderna med en blandad doft av stall och naftalin, och allt annat som skapade frågor och förundran.

Ceremonin avslutades och locket på kistan skruvades fast och bars ut till liksläden. Ljusen i lyktorna på slädens framstam tändes och begravningsföljet satte sig i rörelse på den långa vägen till kyrkan. Även nu ansågs Oskar vara för liten för att få följa med när far tog plats i en av släderna. Han fick stanna hemma med mor och ljusen i den trearmade kandelabern i salen. De skulle få brinna hela tiden tills begravningen med säkerhet var över.

Då först fick ljusen släckas och mörklägga salen, men Skräddar-Britas ljusa minne förblev.

© Göte Ingelman 2011

Bildmakare: Bo Hansson